

פרדיגמת שתי המדינות במבחן מתקפת ה-7 באוקטובר והמלחמה האזורית

06.05.2024 | קובי מיכאל | written by

האקסיומה הרווחת בנוגע לפלסטינים וזכאותם למדינה ראויה לבחינה מחודשת, לכל הפחות ובעיקר בעקבות מתקפת ה-7 באוקטובר. זאת גם לאור ההיסטוריה הלאומית והתפקודית של הפלסטינים מאז שהוקמה הרשות הפלסטינית במסגרת הסכמי אוסלו כביטוי לשלטון עצמאי בדרך למדינה.

התמיכה הפוליטית הרחבה בחמאס ובמנהיגיו בקרב הציבור הפלסטיני מעידה על בעיית עומק בתשתית הפסיכולוגית של הציבור הפלסטיני, ומחייבת חשיבה מחודשת באשר לבשלות שיש לפלסטינים להקים מדינה עצמאית, אחראית, מתפקדת ושוחרת שלום.

ישות עצמאית אין פירושה בהכרח מדינה עצמאית במתכונת המוכרת. ייתכנו מודלים אחרים ויצירתיים, בוודאי בתנאים של ארכיטקטורה אזורית חדשה, שתייצר בהכרח מבני הזדמנויות חדשים שאינם קיימים היום.

מה בין הסקוטים, הוולשים, הבסקים, הקטלונים, הכורדים ואולי עוד כמה קבוצות לבין הפלסטינים? בכל המקרים מדובר בקבוצות אתנו-לאומיות עם היסטוריה לאומית ומורשת תרבותית מובחנת, שאינן חיות במדינות עצמאיות. מבלי להתייחס לנסיבות ההיסטוריות השונות בכל אחד מהמקרים, וכשברור שיש לספק מענה למעמד האזרחי של הפלסטינים, הרי שהאקסיומה הרווחת בנוגע לפלסטינים וזכאותם למדינה ראויה לבחינה מחודשת, לכל הפחות ובעיקר בעקבות מתקפת ה-7 באוקטובר. זאת גם לנוכח ההיסטוריה הלאומית והתפקודית של הפלסטינים מאז שהוקמה הרשות הפלסטינית במסגרת הסכמי אוסלו כביטוי לשלטון עצמאי בדרך למדינה.

חלפו כבר שלושה עשורים מתחילת יישום הסכם אוסלו והקמת הרשות הפלסטינית. במהלך תקופה זו הייתה שורת ניסיונות כושלים להגיע להסכם שיוביל להקמת מדינת לאום פלסטינית

עצמאית, אחראית ומתפקדת לצד מדינת ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי. בראייה היסטורית, ההנהגה הפלסטינית לא השקיעה את מאמציה בבניית מדינה פלסטינית עצמאית, באמצעות בניית חברה אזרחית, מוסדות מדינתיים מתפקדים, כלכלה ותשתיות לאומיות. את עיקר מאמציה השקיעה ההנהגה הפלסטינית בניסיון לסכל ולפרק את הפרויקט הציוני. הכישלון ההיסטורי והטרגי של ההנהגה הפלסטינית היה בחוסר היכולת והרצון לעבור את תהליך השינוי מתנועה לאומית מהפכנית לבניית מדינה. אתוס ההתנגדות הפלסטיני ודפוסי הפעולה של אש"ף הועתקו ושוכפלו לקוד ההפעלה של הרשות הפלסטינית.

אופן ביצוע ההתנתקות מרצועת עזה, ובהמשכה הבחירות ברשות הפלסטינית, כשארצות הברית כופה על ישראל ועל הרשות הפלסטינית את השתתפות חמאס בבחירות, הובילו להשתלטות חמאס על רצועת עזה, לפיצול עמוק בזירה הפלסטינית ולקיומן של שתי ישויות פלסטיניות מתחרות ועוינות. הסוף ידוע: החמאס, שבנה את עזה כאזור החמוש והמבוצר ביותר בעולם, דרדר את המרחב למלחמה אזרחית עם השפעות גלובליות מערערות יציבות וביטחון.

המלחמה בעזה היא לחלוטין לא בחזקת אירוע ישראלי-פלסטיני מקומי; המלחמה היא קצה הקרחון של אירוע רחב הרבה יותר. החמאס ורצועת עזה הם רכיב חשוב באסטרטגיה האיראנית, שתכליתה להוביל למימוש ההגמוניה האזורית שלה באמצעות שתי זרועות. הראשונה [1] הזרוע הבלתי קונוונציונלית באמצעות בניית יכולת גרעין צבאית, והשנייה [2] הזרוע הקונוונציונלית באמצעות הקמת מערך שליחים בכל רחבי המזרח התיכון שמטרתו להקיף את ישראל בחגורת אש. המתקפה ב-7 באוקטובר, שגם אם איראן לא הייתה שותפה לעיתויה הרי שהייתה שותפה מלאה לתכנונה ולהכנתה, הפכה למלחמה אזרחית מרובת זירות המופעלות על ידי שלוחים איראניים. תכליתה היא החלשה שיטתית של ישראל לקראת השמדתה, בין אם באמצעות שיבוש תהליכי הנורמליזציה והשתלבותה של ישראל במרחב ובין אם כמלחמת התשה בעצימות גבוהה במטרה להחליש את החברה והכלכלה, להתיש את הצבא ולזרוע פילוג ומתח בין החברה לבין הממשלה והצבא ובין הצבא לבין הממשלה. זאת לצד ערעור שיטתי של הלגיטימציה הבינלאומית לעצם זכות ההגנה העצמית של ישראל בשלב ראשון, ולעצם קיומה בהמשך.

העובדה שציר ההתנגדות הזה נתמך גם על ידי רוסיה וסין, והעובדה שהמלחמה העצימה גל מחאה רדיקלי המובל על ידי קואליציית הירוק-אדום בקמפוסים בארה"ב וברחובות אירופה, הופכות את המלחמה האזורית לאירוע בעל משמעויות גלובליות. במובנים רבים, זוהי מלחמת עולם שלישית בין העולם החופשי לבין האסלאם הרדיקלי הנתמך על ידי שתי המעצמות הרוויזיוניסטיות, רוסיה וסין.[1] ישראל נתפסת כשלוחה של העולם החופשי בהובלת ארה"ב, כשקריאות להשמדתה או לפירוקה והצגתה כבלתי לגיטימית ושורש כל רע מושמעות בהפגנות ובהפרות סדר מאורגנות ומתוזמרות ברחבי העולם החופשי.

חמאס הוא ראש החץ הפלסטיני במלחמה נגד ישראל, כשמנהיגיו מתבלים את ההתנהלות האלימה, הברברית והרצחנית בציוויים דתיים ובראייה משיחית בכל הנוגע לחזון הח'לופות

האסלאמית, שראשיתה בהשמדת ישראל ושחרור אלאקצא כנתיב ההכרחי להקמת הח'ליפות. התמיכה הפוליטית הרחבה בחמאס ובמנהיגיו בקרב הציבור הפלסטיני מעידה על בעיית עומק בתשתית הפסיכולוגית של הציבור הפלסטיני, ומחייבת חשיבה מחודשת באשר לבשלות שיש לפלסטינים להקים מדינה עצמאית, אחראית, מתפקדת ושוחרת שלום. [2] חמור מכך, יש להבין שהקמת מדינה פלסטינית כתוצאה של ההתקפה הברברית של ה-7 באוקטובר תיתפס כלא פחות מפרס לטרור ותהיה מתכון ודאי להתפשטות ולהתחזקות הגורמים הרדיקליים במרחב. זאת גם אם חמאס לא יוותר כגורם שלטוני וצבאי ברצועת עזה.

ההתחייבות של מנהיגי חמאס להמשיך לטבוח ביהודים ולבצע עוד מתקפות רבות דוגמת זו של ה-7 באוקטובר, והתמיכה הציבורית הפלסטינים במתקפה הזו, מראות עד כמה החברה הפלסטינית חולה. נוסף לכך את העובדה שלא נמצא ולו גורם בכיר או משמעותי אחד ברשות הפלסטינית שמצא לנכון לגנות את המתקפה הרצחנית, לצד הבטחה של כמה בכירים מהרשות הפלסטינית ל-7 באוקטובר נוספים שיצאו משטחי יהודה ושומרון, ותמיכה עממית וציבורית רחבה בקרב הציבור הפלסטיני בכללותו בחמאס ובמתקפה הרצחנית. [3] זהו מתכון ודאי להנצחת הקונפליקט ולאלימות הנלווית לו, כשרצחנות בלתי מרוסנת הופכת לגליטימית ואפילו למועדפת.

פרדיגמת שתי המדינות החיות בשלום זו לצד זו שבקה חיים, גם אם יש בקהילייה הבינלאומית ובארצות הברית מי שמנסים בכל דרך להחיות אותה בשל דבקות ברעיון המייצג את מערכת הערכים המכוננת של העולם המערבי, המבטאת את האינטרסים הגאו-אסטרטגיים הנכונים להבנתם, גם אם אין בכך כדי לשקף הבנה גאו-אסטרטגית בהתייחס למציאות במזרח התיכון. לחילופין, את הסטנדרט הערכי והרעיוני הזה מביאה הקהילייה הבינלאומית לידי ביטוי מובהק ומודגש בהתייחס לישראל, אבל לא בהתייחס לקבוצות אתנו-לאומיות אחרות ולשחקנים מדינתיים באזורי קונפליקט אחרים במזרח התיכון. כך למשל הכורדים בהתייחס לטורקיה. מול הגורמים האלה ישראל תידרש להפעיל את כל כוח השכנוע שלה כדי להסביר שהקמה של מדינה פלסטינית היא בחזקת מתן משככי כאבים קצרי טווח לחולה סופני, וכי מדינה כזו תהיה עוד מדינה כושלת במרחב רווי מדינות כושלות, שהן תשתית לאי-יציבות אזורית, בין אם ביטחונית ובין אם כלכלית או פוליטית, כשההשלכות תהיינה לא רק אזוריות כי אם גלובליות. כך למשל השלכות הכישלון המדינתי של מדינות כדוגמת סוריה, לוב ותימן. אדוות הכישלון המדינתי חוצות את גבולות המזרח התיכון ומחלחלות לאירופה, כמו גם לארה"ב ולאוסטרליה.

אם כך, בהעדר אופק של מדינה פלסטינית, מהי האלטרנטיבה המוצעת? ראשית, יש להבין שחיסול החמאס הוא אבן הראשה לכל תהליך ותנאי להתמודדות אפקטיבית במערכה האזורית מול איראן ושלוחיה. חיסול החמאס מתחיל בהשמדתו כגורם צבאי ושלטוני ברצועת עזה וביצוע תהליך עמוק של דה-חמאסיזציה ברצועה, ובהמשך גם ביהודה ושומרון. השמדת החמאס ברצועת עזה קריטית, וחובה על ישראל להשלימה בכל מחיר. ברפיח, במחנות המרכז ובכל מקום שבו נותרו שיירי יכולות צבאיות ושלטוניות של חמאס. אם ניתן יהיה להשלים את תהליך פירוק

חמאס וגירוש מנהיגיו, שייוותרו בחיים, באמצעות קואליציה אזורית בגיבוי אמריקאי באופן המייתר מבצע צבאי ברפיח, נכון יהיה מבחינת ישראל למנף את האפשרות הזו כנקודת היפוך וכאסטרטגיית יציאה מהמלחמה. אסטרטגיית יציאה כזו מייצרת את המענה למטרות המלחמה, והיא מסלול אפשרי לניצחון המוחלט במובן של פירוק החמאס, שינוי המציאות הביטחונית והפוליטית והסרת האיום הביטחוני מרצועת עזה, העמקת ההשתלבות הישראלית במרחב על בסיס תהליך הנורמליזציה ובניית הציר שיחליש את איראן ושלוחיה במרחב, וכל אלו לצד שיקום ההתיישבות והפרחתה. במידה שתהליך כזה לא יתאפשר, תעמוד ישראל בפני שעת האמת ותידרש להשלמת הפעולה בעזה. זו חייבת להתבצע גם במחיר של עימות עם ארצות הברית.

פירוק המערכות השלטונית והצבאית של חמאס אין פירושו השמדת כל המחבלים של הארגון או של האידאולוגיה החמאסית הנטועה במוחם של אנשים ובליבם. בצפון הרצועה נותרו כמה מאות פעילי חמאס המהווים כוח לוחם המאיים על כוחות צה"ל; בנוסף, שוטרים מקומיים פועלים לאכיפת סדר ציבורי מטעם חמאס בניסיון להשתלט על חלוקת המזון, בין אם ישירות ובין אם באמצעות גורמי ביניים, מה שמגביר את אורך הנשימה ואת יכולות השיקום שלו. חמאס כארגון היברידי ימשיך לפעול במתכונת של פעולות טרור וגרילה, ולכן יש להפנים שהלחימה בעזה תימשך עוד שנים רבות ולכן נדרש לייצר תשתית למענה ביטחוני ואזרחי יציב ברצועה. לכן, במקביל להשמדת שיירי החמאס בדרום הרצועה יש לפעול בצפון הרצועה להעמקת הפגיעה בתשתיות הטרור, ובמקביל לבניית חלופה שלטונית לחמאס ולשימור ושכלול היכולת הביטחונית של צה"ל לפעול מגבול הרצועה לסיכול מתמשך של כל ניסיון לבניית יכולות ופעולות טרור בשטח הרצועה.

הרעיון של הכנסת גורמי הרשות הפלסטינית אינו עומד במבחן המציאות בכל הנוגע ליכולות הרשות ולעצם רצונה, בעיקר בהינתן יכולות שיוריות של חמאס בשטח הרצועה. הניסיון לקדם את הרעיון ולממשו עלול להתברר ככשל אסטרטגי ומוסרי כאחד. מהלך כזה עלול להיתפס כפרס לטרור, והרי הרשות הפלסטינית לא גינתה את מתקפת ה-7 באוקטובר, ממשיכה לרדוף את ישראל בזירה הבינלאומית במטרה לערער את הלגיטימציה הבינלאומית שלה ולהופכה לנרדפת ומוקעת, ויש מבין בכיריה שהבטיחו עוד הרבה 7 באוקטובר משטחי הרשות. מעבר לכך, מהלך כזה יאיין באחת את הסיכוי לתהליך אמיתי של רפורמות ושינוי שהרשות חייבת לעבור לנוכח העובדה שמדובר ברשות מושחתת, תומכת טרור, חסרת לגיטימציה ושאינה מתפקדת באופן שיאפשר לה שליטה בכל מרחב, לא כל שכן ברצועת עזה.

לנוכח ההכרח שביצירת חלופה שלטונית לחמאס כרכיב באסטרטגיית ההכרעה של הארגון ופירוקו, ובהעדר כל חלופה ממשית אחרת, הדרך האפשרית היחידה בעת הזו לסיילוק חמאס ממוקדי הכוח ברצועה היא הקמה של ממשל צבאי זמני שיוכל לייצר הזדמנות למציאת גורמי שלטון אזרחי מקומיים שאינם חמאס. זאת כשצה"ל יידרש, כפי שהוא נדרש ביהודה ושומרון, לשלוט שליטה ביטחונית מוחלטת במרחב.

רק לאחר התבססות אדמיניסטרציה עזתית עצמאית ואחראית, ורק לאחר שינוי עומק של

הרשות הפלסטינית, שני תהליכים המחייבים זמן, מחויבות וליווי, תהיה אפשרות לגשת לשלב של יישום רעיונות או מודלים אפשריים של ישות פלסטינית עצמאית. ישות עצמאית אין פירושה בהכרח מדינה עצמאית במתכונת המוכרת. ייתכנו מודלים אחרים ויצירתיים, בוודאי בתנאים של ארכיטקטורה אזורית חדשה, שתייצר בהכרח מבני הזדמנויות חדשים שאינם קיימים היום.

[1] גבי סיבוני וקובי מיכאל, **בראייה היסטורית: חרבות ברזל היא מלחמת העולם השנייה של ישראל**, מכון משגב, 16 באפריל 2024.

[2] קובי מיכאל ואלי קלוטשטיין, **התשתית הפסיכולוגית של החברה הפלסטינית נותרת בקיבעונה**, מכון משגב, 10 באפריל 2024.

[3] ראו סקר של מכון הסקרים הפלסטיני PCPSR, בראשות ד"ר ח'ליל שקאקי.

<https://pcpsr.org/en/node/969>